

**कुटुंब कल्याण कार्यक्रम
पुरुष नसबंदी शस्त्रक्रियेसाठी लाभार्थींना
दयावयाच्या मोबदल्याबाबत.**

महाराष्ट्र शासन
सार्वजनिक आरोग्य विभाग
शासन निर्णय क्रमांक -मलाधो- २००१/७७०/प्र.क्र. १८२/कु.क.३
मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२
दिनांक : १३ सप्टेंबर, २००१.

- संदर्भ :- १) शासन निर्णय, सार्वजनिक आरोग्य विभाग क्र.कु.क.का १०९६/प्र.क्र.८५/कु.क.१,
दि. २३ ऑक्टोबर, १९९६.
२) शासन निर्णय, सार्वजनिक आरोग्य विभाग क्र.कु.क.का १०९९/३०९/प्र.क्र. ४२/कु.क.४,
दि. ६ ऑगस्ट, १९९९.
३) शासन निर्णय, सार्वजनिक आरोग्य विभाग क्र.कु.क.का १०९९/३०९/प्र.क्र. ४२/कु.क.४,
दि. २० डिसेंबर, १९९९.
४) शासन निर्णय, सार्वजनिक आरोग्य विभाग क्र.लोसंधो-२०००/प्र.क्र. ५७/००/कु.क.१,
दि. १ मे, २०००
५) शासन निर्णय, सार्वजनिक आरोग्य विभाग क्र.कु.क.का २०००/प्र.क्र. २८५/कु.क.३,
दि. २६ सप्टेंबर, २०००

प्रस्तावना :-

राज्य शासनाने लोकसंख्या वाढीवर नियंत्रण ठेवण्याकरिता राज्य लोकसंख्या धोरण जाहिर केलेले आहे. या धोरणाच्या यशस्वी अंमलबजावणीकरिता कुटुंब कल्याण कार्यक्रम अधिकाधिक परिणामकारकरित्या राबविला जात आहे. कुटुंब कल्याण कार्यक्रमाच्या एक प्रमुख घटक स्त्री व पुरुष नसबंदी शस्त्रक्रिया आहे. स्त्री नसबंदी शस्त्रक्रियेच्या तुलनेत पुरुष नसबंदी शस्त्रक्रिया धोकादायक नसते. पुरुष नसबंदी शस्त्रक्रिया कमी खर्चाची, सोपी व जास्त फायदेशीर असतानाही बऱ्याच मोठ्या प्रमाणावर स्त्री नसबंदी शस्त्रक्रिया होतात असे आढळून आले आहे. त्या अनुषंगाने कार्यक्रमात पुरुषांचा सहभाग व विषयाच्या दृष्टीने नाविन्यात्मक योजना राबविण्याचे ठरविले आहे.

शासन निर्णय :-

कुटुंब कल्याण कार्यक्रमांतर्गत पुरुष नसबंदी शस्त्रक्रिया करून घेणाऱ्या व्यक्तीचे वेतनाचे नुकसान विचारात घेऊन असा निर्णय घेतला आहे की, सदर व्यक्तीस केंद्र शासनाचे रु.८०/- व राज्य शासनाचे रु.४२१/- असे एकूण रु.५०१/- नुकसान भरपाईचा मोबदला म्हणून देण्यात यावा. सदर आदेश दिनांक १-९-२००१ पासून अंमलात येतील.

भा.मंत्री/राज्यमंत्री (सर्व) यांचे खाजगी सचिव
मुख्य सचिव, सामान्य प्रशासन विभाग, मंत्रालय, मुंबई
मंत्रालयीन सर्व विभाग
प्रधान सचिव, नियोजन विभाग, मंत्रालय, मुंबई
प्रधान सचिव, वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई
महासंचालक, आरोग्य सेवा, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई
अतिरिक्त संचालक, आरोग्य सेवा, कुटुंब कल्याण, माता बाल संगोपन व शालेय आरोग्य,
महाराष्ट्र राज्य, पुणे.

यांना विनंती करण्यात येते की, सदर शासन निर्णयाची अंमलबजावणीसाठी सर्व संबंधितांना तातडीने
सुचना देण्याची व्यवस्था करावी.

उपसंचालक, आरोग्य सेवा, विभागीय मंडळे (सर्व)
विभागीय आयुक्त (सर्व)
आयुक्त महानगरपालिका (सर्व)
संचालक, महानगरपालिका प्रशासन, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई
प्राध्यापक, विभागीय कुटुंब कल्याण प्रशिक्षण केंद्र, नाशिक/पुणे/औरंगाबाद/नागपूर.
अधिष्ठाता/अधिक्षक शासकीय रुग्णालये (सर्व)
जिल्हा शल्यचिकित्सक, सामान्य रुग्णालये (सर्व)
जिल्हाधिकारी (सर्व)
मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद (सर्व)
जिल्हा आरोग्य अधिकारी, जिल्हा परिषद (सर्व)
गट विकास अधिकारी, पंचायत समिती (सर्व)
अध्यक्ष, नगर परिषदा (सर्व)
पेच्चकीय आरोग्य अधिकारी, पुणे/ नागपूर/ कोल्हापूर/ ठाणे/ पिंपरी-चिंचवड / सांगली-मिरज-कुपवाड
महानगरपालिका
विशेष अधिकारी, कुटुंब कल्याण युनिट, बृहन्मुंबई महानगरपालिका, वाई नॉर्थ साऊथ, परळ, मुंबई.
महालेखापाल-१/२, महाराष्ट्र (लेखा परिक्षा/लेखा व अनुज्ञेयता) मुंबई/नागपूर.
अर्थदान व लेखा अधिकारी, मुंबई.
निवासी लेखापरिक्षा अधिकारी, मुंबई.
सचिव, भारत सरकार आरोग्य व कुटुंब कल्याण मंत्रालय (कुटुंब कल्याण विभाग)
निर्माण भवन, नवी दिल्ली-११००११.
विभागीय संचालक, (कुटुंब कल्याण), भारत सरकार, ८४/२ पर्वती, १ ला मजला, दर्पण बिल्डिंग, सहकार
नगर-२, पुणे ४११ ००९.
मंत्रालयीन विभाग (सर्व)
सहसचिव/उपसचिव/अवर सचिव/वक्ता अधिकारी (सर्व), सार्वजनिक आरोग्य विभाग,
मंत्रालय, मुंबई-३२.
निवड नस्ती, कार्यासन कु.क.२

२. उपरोक्त योजनेवरील खर्चापैकी केंद्र शासनाच्या योजनेखालील पुरुष नसबंदी शस्त्रक्रियेच्या लाभार्थींना देण्यात यावयाच्या मोबदल्याची रक्कम रु.८०/- "२२११-कुटुंब कल्याण-१०५ नुकसान भरपाई-१०५ (१) निर्बीजीकरण आणि गर्भाशयांतर्गत रोगासाठी नुकसान भरपाईची रक्कम देणे" या लेखाशिर्षाखाली केलेल्या तरतुदीतून अदा करण्यात यावी. तसेच राज्य शासनातर्फे देण्यात येणारी रु.४२२/- ही रक्कम "२२११-कुटुंब कल्याण-१०५ नुकसान भरपाई - १०५ (१) निर्बीजीकरण आणि गर्भाशयांतर्गत रोगासाठी नुकसान भरपाईची रक्कम देणे" या लेखाशिर्षाखाली सन २००१-२००२ या आर्थिक वर्षाकरिता माहे जुलै २००१ च्या महाराष्ट्र विधान मंडळाच्या अधिवेशनात मंजूर करण्यात आलेल्या ७८४.२० लाखाच्या पुरवणी मागणीद्वारे केलेल्या तरतुदीतून भागविण्यात यावा. सदर योजनेसाठी "२२११-कुटुंब कल्याण-१०५ नुकसान भरपाई-१०५ (२) पुरुष नसबंदी शस्त्रक्रियेसाठी प्रोत्साहनात्मक मोबदला" उपशिर्ष स्वतंत्रपणे उघडण्याची कार्यवाही करण्यात येत आहे. सदर उपशिर्ष उघडण्यास मान्यता मिळाल्यानंतर वरील तरतुद व त्याखालील खर्च सदर लेखाशिर्षाखाली वळविण्यात यावा व याबाबतची सर्व कार्यवाही करण्याची जबाबदारी अतिरिक्त संचालक, आरोग्य सेवा, कुटुंब कल्याण, माता बाल संगोपन व शालेय आरोग्य, महाराष्ट्र राज्य, पुणे याच्यावर राहिल. तदनंतर या योजनेवरील राज्य शासनातर्फे देण्यात येणारा मोबदल्याचा खर्च उक्त लेखाशिर्षाखाली वेळोवेळी केलेल्या अर्धसंकल्पीय तरतुदीतून भागविण्यात यावा.

३. या योजनेतील प्रत्येक शस्त्रक्रियेच्यापोटी मिळणा-या रु.८०/- खर्चाची प्रतिपूर्ती पूर्वीप्रमाणे केंद्र शासनाकडून होणार असून त्याबाबत अतिरिक्त संचालक, आरोग्य सेवा, कुटुंब कल्याण, माता बाल संगोपन आणि शालेय आरोग्य, महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांनी आवश्यक ती कार्यवाही करावी. या योजनेची अंमलबजावणी योग्यरितीने होण्याबाबतची जबाबदारी अतिरिक्त संचालक, आरोग्य सेवा, कुटुंब कल्याण, माता बाल संगोपन आणि शालेय आरोग्य, महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांच्यावर राहिल. त्यांनी उक्त योजनेचा वेळोवेळी आढावा घेऊन त्रैमासिक अहवाल शासनास पाठवावा.

४. उक्त शासन निर्णय, वित्त विभागाच्या क्र.डोएफपी-११७१/६४२/१, दि.१९ मार्च, १९७१ अन्वये सचिव (आरोग्य) यांना प्रदान केलेल्या शक्तीनुसार निर्गमित करण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नांवाने.

(सं.चं.मोडकर)

महाराष्ट्र शासनाचे अवर सचिव

प्रति

मा.राज्यपालांचे सचिव

मा.मुख्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव

मा.उपमुख्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव